STEFAN SVEYG NOVELLALARI TARJIMALARIDA AYOL OBRAZLARINING LINGVOSTILISTIK VOSITALARI

Bo‘riyeva Ezozxon Turgunovna
O‘zDJTU katta o‘qituvchisi
ezolda72@mail.ru

Annotatsiya. Mazkur maqolada avstriyalik yozuvchi Stefan Svayg novellalari tarjimalarida ayol obrazlarini shakllantirish va tasvirlashda qo‘llaniladigan lingvostilistik vositalar tadqiq etiladi. Xususan, “Noma’lum ayol maktubi” (“Brief einer Unbekannten”), “Ayol hayotidan yigirma to‘rt soat” (“Vierundzwanzig Stunden aus dem Leben einer Frau”) va “Qo‘rquv” (“Angst”) novellalari misolida ayol ruhiyati, hissiy kechinmalari, ichki monologlari hamda xarakter xususiyatlarining badiiy ifodasi tahlil qilinadi. Shuningdek, asarlarni o‘zbek tiliga tarjima qilish jarayonida leksik, semantik, sintaktik va ekspressiv vositalarning funksional xususiyatlari, muallif uslubini saqlash hamda milliy til imkoniyatlaridan foydalanish masalalariga e’tibor qaratiladi.

Kalit so‘zlar: Stefan Svayg, novella, ayol obrazi, lingvostilistika, tarjima, psixologizm, metafora, epitet, o‘xshatish, ichki monolog, emotsional-ekspressiv vositalar.

XX asr jahon adabiyotida inson ruhiyati, ichki kechinmalari va psixologik holatlarini chuqur tasvirlashga alohida e’tibor qaratgan ijodkorlardan biri Stefan Svayg hisoblanadi. Uning asarlarida inson xarakterining murakkab jihatlari, ruhiy ziddiyatlar, muhabbat, sadoqat, iztirob, qo‘rquv va umidsizlik kabi kechinmalar o‘ziga xos badiiy ifodasini topgan.

Stefan Svayg novellalarida ayol obrazi ko‘p qirrali badiiy-psixologik hodisa sifatida namoyon bo‘ladi. Yozuvchi ayolni faqat muayyan ijtimoiy mavqega ega qahramon sifatida emas, balki murakkab ruhiy olam, individual kechinmalar va

ichki ziddiyatlar egasi sifatida tasvirlaydi. Bu jihat, ayniqsa, “Noma’lum ayol maktubi” novellasida yaqqol ko‘zga tashlanadi. Mazkur asarda bosh qahramonning muhabbati, sadoqati, iztirobi va ruhiy yolg‘izligi maktub shaklidagi bayon orqali ochib beriladi. Birinchi shaxs tilidan hikoya qilinishi qahramonning ichki kechinmalarini bevosita ifodalash imkonini yaratadi. Natijada o‘quvchi voqealarni tashqi kuzatuvchi sifatida emas, balki ayolning ruhiy olamiga kirib boruvchi subyekt sifatida qabul qiladi. Novellada ayol obrazining lingvostilistik xususiyatlarini shakllantirishda bir necha vositalar muhim o‘rin tutadi.

Birinchidan, emotsional-ekspressiv leksika qahramonning ruhiy holatini ifodalashga xizmat qiladi. Muhabbat, sog‘inch, iztirob, yolg‘izlik va umidsizlik kabi semantik maydonlarga mansub birliklar ayolning ichki dunyosini ochib beruvchi asosiy vositalardir. Bunday birliklarni o‘zbek tiliga tarjima qilishda ularning lug‘aviy ma’nosini saqlash bilan birga, hissiy ta’sir kuchini ham yetkazish zarur.

Ikkinchidan, metaforik ifodalar qahramonning ruhiy holatini obrazli tarzda aks ettiradi. Muhabbatning iztirob, kutishning umid, ayriliqning esa ruhiy bo‘shliq sifatida talqin qilinishi yozuvchi badiiy tafakkurining muhim belgilaridan biridir. Tarjima jarayonida metaforani so‘zma-so‘z ko‘chirish har doim ham kutilgan estetik natijani bermaydi. Shu sababli tarjimon ayrim hollarda muqobil metaforadan foydalanishi yoki mazmunni o‘zbek tilining obrazli ifoda imkoniyatlari orqali qayta yaratishi mumkin.

Uchinchidan, ichki monolog ayol obrazining psixologik tavsifini shakllantiruvchi muhim sintaktik-stilistik vositadir. Qahramonning o‘z-o‘ziga murojaat qilishi, xotiralarni qayta tiklashi, savol-javob shaklidagi fikrlashi uning ruhiy ziddiyatlarini namoyon etadi. Bunday konstruksiyalar tarjimada ham imkon qadar saqlanishi lozim, chunki ular asarning psixologik ritmini belgilaydi.

“Ayol hayotidan yigirma to‘rt soat” novellasida esa ayol obrazining ruhiy o‘zgarishi, axloqiy tanlovi va ichki ziddiyatlari markaziy o‘ringa chiqadi. Asarda bosh qahramonning hayotiy tajribasi orqali inson ruhiyatining murakkabligi,

jamiyatning axloqiy mezonlari va shaxsiy kechinmalar o‘rtasidagi munosabat yoritiladi. Ayol qahramonning boshqa bir inson taqdiriga befarq bo‘la olmasligi, uning ruhiy holatini tushunishga intilishi insonparvarlik g‘oyasini kuchaytiradi. Ushbu novellada o‘xshatish va qiyoslash konstruksiyalari alohida uslubiy ahamiyatga ega. T. Shchelok va N. Vinogradova tomonidan olib borilgan tadqiqotda asardagi nemischa *wie*, *als* hamda *je... desto* kabi qiyoslash vositalari tahlil qilingan. Mualliflar qiyosiy konstruksiyalar qahramonlarning munosabati, voqelikni idrok etishi va ruhiy holatini ifodalashda muhim vazifa bajarishini ta’kidlaydilar. Bu holat tarjimada qiyosiy birliklarning nafaqat grammatik shaklini, balki ularning matndagi semantik va stilistik funksiyasini ham saqlash zarurligini ko‘rsatadi.

Mazkur asarning o‘zbekcha tarjimasida qiyoslash vositalarini ifodalashda “go‘yo”, “xuddi”, “singari”, “kabi” birliklaridan foydalanish mumkin. Biroq tarjimon ularni mexanik tarzda almashtirmasdan, gapning mazmuni va badiiy vazifasiga muvofiq tanlashi lozim. Chunki nemis tilidagi qiyosiy konstruksiyalar o‘zbek tilida turli sintaktik shakllar orqali berilishi mumkin. “Qo‘rquv” novellasida esa ayol obrazining psixologik holati qo‘rquv, xavotir, ruhiy bosim va iztirob kabi emotsional kategoriyalar orqali shakllantiriladi. Asar qahramonining ichki kechinmalari uning xatti-harakatlari, fikrlari va atrof-muhitni idrok etishida namoyon bo‘ladi. Bu jarayonda emotsional bo‘yoqdor so‘zlar, takrorlar, qisqa gaplar va sintaktik uzilishlar muhim lingvostilistik vazifani bajaradi.

Ayniqsa, qo‘rquv holatini ifodalovchi leksik birliklar tarjimada muhim ahamiyatga ega. Nemis tilidagi *Angst*, *Furcht*, *Unruhe*, *Schrecken* kabi birliklar o‘zbek tilida “qo‘rquv”, “vahima”, “xavotir”, “bezovtalik”, “dahshat” kabi so‘zlar bilan ifodalanishi mumkin. Biroq ushbu birliklar to‘liq sinonimik qatorni tashkil etmaydi. Ularning har biri qahramon ruhiyatidagi muayyan hissiy darajani anglatadi. Shuning uchun tarjimada kontekstual ma’noni hisobga olish muhimdir. Ushbu vositalarning o‘zaro uyg‘unligi yozuvchi asarlaridagi ayol obrazining badiiy yaxlitligini ta’minlaydi. Tarjimon oldida turgan asosiy vazifa esa faqat axborotni bir

tildan ikkinchi tilga o‘tkazish emas, balki qahramon ruhiyatini shakllantiruvchi lingvistik va estetik xususiyatlarni ham saqlab qolishdan iborat.

Stefan Svayg novellalarida ayol obrazlari inson ruhiyatining murakkabligi, hissiy kechinmalarning chuqurligi va ma’naviy qadriyatlarning badiiy ifodasi sifatida namoyon bo‘ladi. Yozuvchi ayol qahramonlarning ichki dunyosini ochib berishda emotsional-ekspressiv leksika, metafora, epitet, o‘xshatish, ichki monolog va turli sintaktik konstruksiyalardan samarali foydalanadi. Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, mazkur asarlarni tarjima qilishda lingvostilistik vositalarning shakliy xususiyatlarini saqlash bilan bir qatorda, ularning semantik va pragmatik vazifalarini ham hisobga olish zarur. Ayniqsa, ayol ruhiyatiga xos nozik kechinmalar, hissiy ziddiyatlar va individual xarakter xususiyatlarini o‘zbek tilida tabiiy hamda ta’sirchan ifodalash tarjimonning mahoratiga bevosita bog‘liq.

Shunday qilib, Stefan Svayg novellalari tarjimalarida ayol obrazlarining lingvostilistik tahlili nemis va o‘zbek tillarining badiiy ifoda imkoniyatlarini qiyosiy o‘rganish, tarjima jarayonidagi muammolarni aniqlash hamda badiiy tarjimaning lingvopoetik xususiyatlarini yoritishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Zweig S. Brief einer Unbekannten. Leipzig: Insel Verlag.
2. Zweig S. Vierundzwanzig Stunden aus dem Leben einer Frau. Leipzig: Insel Verlag.
3. Zweig S. Angst. Leipzig: Insel Verlag.
4. Asomiddinova G. A. Interpretation of the Image of Women in S. Zweig's Short Stories “The Letter of an Unknown Woman” and “24 Hours of a Woman's Life” // American Journal of Interdisciplinary Research and Development. – 2022. – Vol. 3. – P. 39–46.